

A Heim Pál Gyermekkorház Bőrgyógyászati Osztályának története

History of the Department of Dermatology of Heim Pál Children's Hospital

PÓK ZSÓFIA

Heim Pál Országos Gyermekgyógyászati Intézet, Egészségügyi Szakkönyvtár, Budapest

ÖSSZEFOGLALÁS

A ma Heim Pál Gyermekkorházként ismert intézet elődjében, a Magyar Királyi Állami Gyermekmenhelyen gondozottak ellátására hívták életre a gyermekbőrgyógyászati osztályt. A cikk első részében a Gyermekmenhely és az abból kialakult Gyermekkorház története kerül ismertetésre. ezután pedig a magyar gyermekbőrgyógyászatot jelentősen meghatározó Bőrgyógyászati Osztály története kerül bemutatásra 1934-től napjainkig.

Kulcsszavak:

**Magyar Állami Királyi Gyermekmenhely –
Heim Pál Gyermekkorház Bőrgyógyászati
Osztály – kórháztörténet –
művelődéstörténet – Földes Elemér –
Farkas Lili – Török Éva**

SUMMARY

The ancestor of today's Heim Pál Children's Hospital was the Royal Hungarian Children's Home. Here began the hospitalisation of children with skin diseases.

After a brief history of the Children's Home and the later Hospital, the author presents the history of the Department of Paediatric Dermatology from 1934 to the present day.

Key words:

**Royal Hungarian Children's Home in
Budapest – Heim Pal Children Hospital –
Department of Dermatology at Heim Pál
Children's Hospital – Elemer Foldes –
Lili Farkas – Éva Török**

A Heim Pál Gyermekkorház Bőrgyógyászati Osztályának története

A történelem viharaiiban sok kezdeményezés, jól működő intézményrendszer és lelkes szakemberek munkája tűnne el, ha nem állítanánk nekik emléket. Jelen cikknek is ez az egyik célja: emléket állítani a gyermekvédelem egyik fontos intézményének, mely egyben a magyar gyermekbőrgyógyászat egyik bölcsője is volt.

Kevésbé ismert tény, hogy a ma Heim Pál Gyermekkorházként ismert intézet elődje a Magyar Királyi Állami Gyermekmenhely volt.

Alapítás

Amikor – hosszas előkészítés után, Széll Kálmán miniszterelnöksége idején (1901-ben kihirdetésre került a VIII. tv., az árva és elhagyott gyermekek állami gondoskodásba vételének deklarálása mellett) a törvényhozók ún. állami gyermekmenhelyek létrehozását is előírták.

„Az állami gyermekmenhely három feladatkört tölt be:

- az egyik, hogy felveszi a gyermeket;*
- a második, hogy visszatartja mindaddig, míg kihelyezéséről gondoskodik;*
- a harmadik, hogy a beteg gyermeket gyógyítja.*

Ennélfogva a gyermekmenhely közigazgatási hivatal, mely a gyermek jogviszonyaira vonatkozó összes jogügyletet lebonyolítja; gyermekszálló, amelyben a gyermek addig tartózkodik, míg az alkalmas vasúti vonat végleges elhelyezése céljából a vidékre nem szállítja; végre egy minden részletében szakszerűen és a modern higiéné követelményei szerint berendezett csecsemő- és gyermekkorház is (1).”

A törvény értelmében a fővárosin kívül 16 városban hoznak létre állami gyermekmenhelyet: Aradon (1904), Gyulán (1904), Debrecenben (1904), Kecskeméten (1904), Kolozsvárott (1904), Nagyváradon (1904), Pécsen (1904), Szabadkán (1904), Szegeden (1904), Veszprémben (1904), Kassán (1904), Marosvásárhelyen (1904), Munkácson (1905), Rimaszombaton (1905), Szombathelyen (1904), és Temesvárott (1904).

1. ábra
A Menhely főépülete

A fővárosi gyermekmenhely központi és országos adminisztrációs feladatot is kap, épületét Ybl Lajos tervei alapján a főváros által ingyenesen felajánlott, Orczy út – Üllői út szöglettelken építik fel (1., 2. ábra). A 6 pavilonból álló intézetbe már 1907-ben megtörténik a beköltözés, de a hivatalos átadásra csak 1908. június 4-én kerül sor, *Andrássy Gyula* belügyminiszter jelenlétében.

A Menhelynek kettős feladatot kellett ellátnia: gondoskodott ez egészséges csecsemők és gyermekek ellátásáról mindaddig, míg azok vidéki nevelőszülőkhöz nem kerültek. Ezen feladatra ún. „Transzport osztályokat” létesítettek. A beteg, alultáplált gyermekek pedig a kórházi részleg lakói lettek felgyógyulásukig. Ez 170 ágyas belgyógyászati, 40 ágyas sebészeti és 17 ágyas fertőtlenítő

2. ábra
A Menhely főépületét díszítő Zsolnay-dísz

osztály kialakítása révén vált lehetővé. Már kezdetektől fül-orr-gégész, szemész, és nőgyógyász szakorvos is részt vett a gyerekek ellátásában. A fellelt adatok szerint a belgyógyászati osztályon történt a bőrbeteg gyermekek ellátása is (2).

A Menhely az I. világháború idején

A feladatát a lehető legjobb módon ellátó intézet nem várt nehézségekkel szembesül az I. világháború idején. Hatalmas a zsúfoltság, a fertőző betegségek, az alultápláltság elsősorban az 1 éven aluli gyermekek körében követel áldozatokat. A Tanácsköztársaság idején helyzete még inkább romlik, anyagilag szinte teljesen ellehetetlenül; ráadásul közel 45%-al nő a felvételre kerülők száma. A Trianoni szerződés értelmében Magyarország területének 2/3-a elcsatolásra került. A menhelyek fele más ország fennhatósága alá tartozik, az itt maradt telephelyek gyermekeinek ellátása is a Menhely feladata lesz. Az állapotokat jól jellemzi az a tény, hogy egy ágyban már 2, sőt 3 gyermek is fekszik, és a Mária Valéria telepen kell barakkokat bérelni ellátásukra (3).

A Menhely fénykora (1925 – 1945)

Az 1920-as évek végére, az 1930-as évek elejére javul annyira a gazdasági helyzet, hogy fejlesztésekre is gon-

dolni lehessen. Ekkor hazánkban a második kórházépítési program zajlott, melynek következtében a gyermekmenhelyek gyógyító részlegei is jelentősen bővültek (4).

1925-ben veszi át a Menhely irányítását *Barabás Zoltán* gyermekgyógyász, akinek munkája révén javul a gyógyítás színvonala. *Barabás doktor* a Menhelyre került gyermekek sorsának lehető legjobb elrendezésére teszi fel az életét. Igazgatása alatt több szakterület számára gyógyító osztályt szervez (köztük a bőrgyógyászati osztályt is), szélesedik a diagnosztikai lehetőségek spektruma. A betegágyak száma 1934-ben már 420, 1944-ben pedig már 500 – mely révén a kórházi részleg Magyarország legnagyobb gyermekkórházává válhatott.

Kórházzá alakulás

A II. világháború után a Menhely Állami Gyermekvédő Intézet néven működik tovább. A gyermekvédelem országos rendszerének teljes megújítása nyomán a kórházi és gyermekvédelmi feladatok szétváltnak, így 1953-tól csak gyógyító tevékenységet végez az intézmény. (A gyermekvédelmi feladatokat a GYIVI néven ismert, Gyermek- és Ifjúságvédelmi Intézet veszi át.) 1953-ban Bókay János Gyermekkórház néven kezdi meg működését az 555 (!) ágygal rendelkező kórház, majd 1957-ben – a Gyermekklinika kérésére – Heim Pál nevét veszi fel (3. ábra).

3. ábra

A Kórház az 1960-as évek elején

A magyar gyermekegészségügy központja

A kórház 1957-1978 közötti időszakát – *Sárkány Jenő* igazgatása alatt – a differenciálódás jellemzi. A '60-as évek elején már létezik a Toxikológiai, a Fejlődési Rendellenességek osztálya, később az Intenzív, a Hematológiai, az Ortopédiai, a Kardiológiai, majd az Urológiai sebészeti osztály is megalakul. A széles spektrum tette lehetővé, hogy Magyarország legnagyobb gyermekkorházaként lássa el feladatát az intézet. Az egészségügyben bekövetkező szervezeti átalakítások nyomán a kórház lett az iskola-egészségügy szervezésének központja, a főváros vezető gyermekkorháza, majd mind nagyobb részt vállalt az orvosképzés területén is. Az Orvostovábbképző Intézet I. Gyermekgyógyászati Tanszéke *Sárkány Jenő professzor úr* igazgatása alatt szintén itt működött.

Jelentős változást hoz a '70-es évek elején megkezdődő metróépítés a kórház életébe: az eredeti épületek életveszélyessé váltak, ezért kórházi rekonstrukció kezdődik. A főépületet, és a B épületet lebontják. Elkezdődik egy új, ötemeletes főépület építése, melyet 1983-ban át is adnak. Újabb feladatok ellátását is felvállalja a kórház: a nevelőotthonok egészségügyi ellátását, az anyatejgyűjtés fővárosi szintű szervezését és szétosztását, további speciális szakrendelések indítását. (angiológia, mucoviscidosis, EEG rendelések) Az 1980-as évek végére teljes

spektrumú gyermekellátást biztosító gyermekkorházzá válik az intézet, mely orvosai révén magas szintű gyógyító tevékenységet folytat.

A közelmúlt

2005-ben a kórház életében alapvető változásokat okozott, hogy összevonásra került a Madarász utcai Gyermekkorházzal. Racionalizálásra, osztályok áthelyezésére volt szükség. 2007-ben a központi (A) épület földszintjén megnyílt az ország talán legmodernebb Gyermeksürgősségi osztálya. 2009-ben egy új, korszerű épületben folytathatta munkáját a belgyógyászati terület 80 ágygal, speciális endoszkópos és alváslaborral. A kórtermekben kényelmes elhelyezést biztosítanak a szülők számára is. Ugyancsak 2009-ben adták át az új, 30 ágyas Pszichiátriai Osztályt és a Gyermekfogászati Centrumot a Rottenbiller utcában.

Az 1907-ben, csupán 3 kórházi fekvőbeteg osztály helyett napjainkban már 13 áll rendelkezésre. Számos szakrendelő, több diagnosztikai laboratórium, gyógyszerár, tornaterem segíti a gyermekek gyógyítását. Az ismert anyagi nehézségek ellenére a gyógyító munka színvonala, az orvosok szakmai képzettsége, az ápoló személyzet elhivatottsága teszi lehetővé, hogy a Kórház működjön és minél több gyermeknek adja vissza egészségét.

4. ábra

A Kórház orvosai az 1930-as évek végén
(ülő sorban jobbról a 2. *dr. Földes Elemér*; az 5. *dr. Barabás Zoltán* főigazgató)

5. ábra

A Bőrgyógyászati osztálynak is helyt adó B épület az 1960-as években

A gyermekbőrgyógyászati osztály története

A Menhely kórházi részlegén kezdetben 3 gyógyító osztály működött: a sebészeti, a szemészeti és a belgyógyászati osztály. Ez utóbbi látta el a bőrbetegséggel diagnosztizált gyermekeket is. Az 1906-os évben készült beszámoló szerint (5) – „fölpír, csalánkiütés, izzag, sejtiszövetlob, kelvény, bőrfarkas rüh és viszketés” miatt kerültek kezelésre a kis betegek.

A Menhely éves jelentéseiben a belgyógyászati esetek között, külön rovatban ismertetik a dermatológiai kezelések számát, és diagnózisát.

Az 1920-as években az esetek száma növekedett, a súlyosabb kórképek ellátása a Szent István Kórházban működő felnőtt bőrgyógyászati osztályon kialakított néhány ágyas gyermekbőrgyógyászati kórteremben történt. Egyre nagyobb volt az igény arra, hogy a Menhelyen bőrgyógyászati osztály létesüljön.

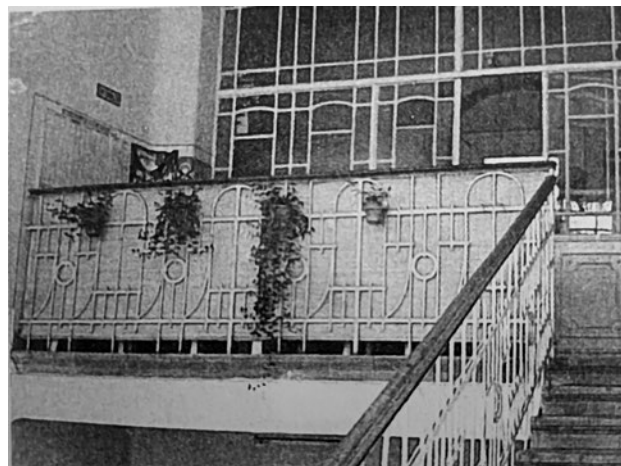
Barabás Zoltán igazgató kezdeményezésére végül 1934-ben elkezdte gyógyító tevékenységét az osztály. *Földes Elemér* szakorvos vezetésével (4. ábra). Az osztályon 1937-ben 8 csecsemő, 22 gyermek és 6 felnőtt ágy állt a betegek rendelkezésére. (Ez utóbbi a magánbetegek kezelésére volt fenntartva.) Az osztály ebben az évben 532 beteget kezelte, és meg kell említenünk, hogy csak a menhelyre került gyerekek kezelését ellátó járóbeteg rendelésen 900 esetet regisztráltak. Ezek között baktériumok okozta bőrbetegség, bujakór, járványos betegség, gombás betegség, élősdiék által okozott bőrbetegség, (elsősorban rüh) hyperkeratosis, allergiás bőrbetegség, hajgomba szerepel

leggyakrabban. Az osztály akkori személyzetéről sajnos egyelőre nincsenek adataink (6).

1945 után

Az intézet átalakulása nem hozott változást az osztály működésében. A fekvőbeteg ellátás mellett folytatódott a járóbetegek ellátása is – és a kórházzá alakulás után a poliklinika egyik legnagyobb forgalmú járóbeteg rendelője lett a bőrgyógyászati.

1953-ban *Földes Elemér* után helyettesként *Faragó László* veszi át az osztály vezetését, majd 1954-ben *Far-*

6. ábra

A Bőrgyógyászati Osztály bejárata a B épületben

kas Lilit nevezik ki osztályvezető főorvossá. Az osztály ekkor már 50 ágygal működik. 1956-tól az ún. B épületben kerül a bőrgyógyászat elhelyezésre (5, 6 ábra), a főorvos mellett egy bőrgyógyász szakorvos és egy gyermekgyógyász áll a betegek rendelkezésére. *Farkas főorvosnő* kiváló kapcsolatokat alakít ki a kórház többi osztályával, rendszeres konzultációkat tartott a Bőrgyógyászati Klinikával, és sikerült egy magas szakmai színvonalon álló nővérgárdát is kinevelnie. Az Ő nevéhez fűződik a továbbképző előadások rendszeresítése, a gyermekbőrgyógyászati dokumentáció és a diaposzitiv gyűjtemény létrehozása (7).

Az osztály története 1970-1999 között

Farkas Lili nyugdíjba vonulása után *Török Éva* kerül az osztály élére (7. ábra). Ő korábban a Bőr- és Nemikórtani Klinika tanársegédjeként dolgozott és külföldi tanulmányútjainak köszönhetően széles látókörű bőrgyógyászként kerül a kórházba. A gyógyítás mellett továbbra is nagy hangsúlyt fektet az oktatásra: orvoshallgatók képzése mellett továbbképző tanfolyamokat is szervez, az osztályon kezelt esetek bemutatásával összekötve. Az osztályvezető mellett egy alorvos, egy központi gyakornok és egy gyermekgyógyász szakorvos látja el a teendőket. Ezen időszakban az osztály teljes ágykihasználással működik, (7), a járóbeteg rendelés (heti 18 óra) forgalmának növekedése miatt teljes állású dermatológust kell kinevezni az ambuláns betegek ellátására. 1972-ben már 1400 fő az osztály betegforgalma.

7. ábra
Prof. Dr. Török Éva

A Metró építésekor sajnos, a bőrosztálynak is helyt adó épület olyan mértékben instabillá válik, hogy azt életveszélyessé nyilvánítják. 1974 tavaszán 25 ágy megtartásával egy másik épületbe kerül az osztály, majd újabb 3 év múlva, immár 12 ágygal egy még kisebb helyre költöztetik. Sőt az osztály bezárását is tervezik, ám *Török Éva* töretlen lelkesedéssel és kitartással helyet keres – és az osztály 1979-ben a János Kórház területén kap otthont. Itt az osztály 30 ágygal működik, ám az ambuláns betegek ellátása továbbra is az Üllői úton történik. Közel 4 éven át tart ez a kétlaki állapot, míg végül 1983 augusztusában, az újonnan átadott Főépület 5. emeletén, 40 betegágygal folytathatja munkáját a bőrgyógyászati osztály (8). Ekkor már a főorvoson kívül 3 bőrgyógyász és egy gyermekgyógyász szakorvosjelölt alkotja az osztály orvosi gárdáját, később allergológus is csatlakozik hozzájuk.

Az 1970-es évek II. felében kezdődik meg az ekcémás gyermekek táboroztatása az osztály szervezésében. Az első években az NDK-ba, a Keleti-Tengerhez viszik a kis betegeket.

Az osztály a magyar gyermekbőrgyógyászat szakmai központjává válik: a konzultációk, a nemcsak bőrgyógyászoknak szervezett továbbképzések országos megbecsültséget eredményeznek. Ez a korszak *Török Éva* 1999-es nyugdíjba vonulásával zárul.

Az osztály az ezredforduló után

1999-ben *Szalai Zsuzsanna Zsófia* veszi át az osztály irányítását. A kórházi ellátásra szoruló esetek száma évi 1500-1800, az ambulancia betegforgalma eléri a 20-22 ezret. Az igények nyomán plasztikai sebészeti konzultációs, valamint angiológiai munkacsoport alakul és a *Farkas Lili* által megalapozott diatár fejlesztése is folyamatos. Folytatódik az atópiás gyermekek táboroztatása, melyet önkéntesek segítségével, pályázati támogatással sikerül akár külföldön, akár belföldön megvalósítani. Az osztály továbbra is kiemelkedő szerepet tölt be az orvostanban: a IV.-V. éves orvostanhallgatók oktatása mellett a rezidensképzésben és a gyermekbőrgyógyászok továbbképzésben is. Ezen időszakban indul meg az ún. „atópia iskola” hálózatának kialakítása, és az éves gyermekbőrgyógyász konferenciák szervezése is. A külföldi gyermekbőrgyógyászati konferenciák rendszeres előadói az osztály orvosai, és nagy megtiszteltetés az is, hogy *Szalai Zsuzsanna Zsófia* tölti be az Európai Gyermekbőrgyógyász Társaság (ESPD) titkári majd elnöki tisztségét (9). A rezidens képzésben külön szerepet vállalnak az osztály munkatársai. Az osztály külföldön is elismert, továbbképzésre Ciprusból, Nepálból, Lengyelországból, Németországból, Malajziából, Izraelből is érkeznek bőrgyógyász kollégák hosszabb rövidebb távú továbbképzésre, néha egy-egy évre is. A továbbképzések egyik fontos pillére a Medicina könyvkiadó gondozásában 2020-ban megjelent Gyermekbőrgyógyászat könyv.

Közel 90 év – külső és belső nehézségekkel, küzdelmekkel teli időszak. Ám a cél ma is ugyanaz, mint a kez-

detekben: visszaadni a gyermekek egészségét. Ebben pedig nemcsak az orvosok, hanem az ápolók és a háttérben tevékenykedők is kivették és kiveszik a részüket. Köszönet mindenkinek, aki hivatásának tekinti a gyógyítást!

IRODALOM

1. *Ruffy P.*: Az állami gyermekvédelem. Budapest: (K..n.). (1914). 362 p.
2. *Körmendiné Pók Zs.*: Könyvtárak az egészségügy szolgálatában Magyarországon. In: Czeglédi L, Verók A. (szerk.): Könyvtár és történet (2014) 101-145. Liceum K.
3. *Körmendiné Pók Zs.*: A Budapesti Magyar Királyi Állami Gyermekmenhely története és irodalma. Kaleidoscop : Művelődés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat. (2016) 7(13), 576-642. DOI: 10.17107/KH.2016.13.576-642
4. *Kapronczay K.*: Kórházak. In: Kapronczay K. (Ed.): Fejezetek 125 év magyar egészségügyének történetéből (2001) 110-128. Tarsoly.
5. *Ruffy P.*(szerk.): Jelentés az állami gyermekmenhelyeknek 1906. évi munkásságáról. Pátria. (1908) 151 p.
6. *Barabás Z.* (összeáll.): Évi jelentés a budapesti m. kir. állami gyermekmenhely 1937. évi működéséről. Csernai. (1938). 26 p.
7. *Török É.*: A gyermekbőrgyógyászat múltja és jelene. Heim Pál Híradó. (1974) 10(1), 36-38.
8. *Kapu E.*: 30 éves a bőrgyógyászati osztály. Heim Pál Híradó. (1984.) 22(1), 30-32.
9. *Pók Zs.*: A magyar gyermekbőrgyógyászat története. In: Szalai Zs.(szerk.): Gyermekbőrgyógyászat (2020) 2-5. Semmelweis Kiadó

Érkezett: 2023.08.18.

Közlésre elfogadva: 2023.08.28.